

KRST U PAVLOVIM SPISIMA (III. DIO)*

DR MARIJAN MANDAC

IV. 1. I 2. POSLANICA TIMOTEJU I TITU

1. 1 TIM 6,12

Agōnízou tòn kalòn agōna tēs pisteós, epilabou tēs aiōniou zōēs, eis hēn eklēthēs kai hōmológēsas tèn kalēn homologían enōpion pollōn martýrōn.

U sklopu opomena i pobuda što ih Pavao upućuje Timoteju nalazi se i poticaj u r. 12.¹⁰⁴ Apostol poziva Timoteja u »boj«. Rat je u helenizmu i židovskoj književnosti od makabejskih vremena usporedba za životne poteškoće.¹⁰⁵ Ipak nam se čini da s »biti boj« Pavao u 1 *Tim* 6,12 ne posije za ratničkom slikom, već za usporedbom sa športskih borilišta. Timotej je pozvan da poput natjecatelja u trkalištu upregne sve sile kako bi »osvojio« neraspadljivi vijenac kao športaši (usp. 1 *Kor* 9,24—25; 2 *Tim* 4,7—8), već »vječni život«.¹⁰⁶ »Vječni život« čeka na kraju natjecatelja vjere. Taj je život nagrada za pobjednika. Zbog te pobjede Timotej je pred mnogim svjedocima »ispovijedio lijepu ispovijed«. Teško je reći na što smjera »ispovijed« iz 1 *Tim* 6,12. Dobar dio autora¹⁰⁷ smatra da

* Prvi dio ovog napisa objavljen je u BS 1976, br. 4, str. 371—392, drugi dio u BS 1977, br. 1, str. 63—79. Ovim dijelom članak je završen.

104 O mjestu što ga r. 12. zauzima u odlomku 6,3—21 vidi J. THUREN, *Die Struktur der Schlussparänese 1. Tim. 6,3—21*, u *Theologische Zeitschrift*, 26 (1970), 241—253.

105 Usp. G. HOLTZ, *Die Pastoralbriefe (Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament, 13)*, Berlin, 1965 = *Pastoral*, 141.

106 To ističe P. DORNIER, *Les Epîtres Pastorales (Sources Bibliques)*, Paris, 1969 = *Epîtres*, 104—105, Za športske usporedbe u Pavlovim poslanicama, vidi V. C. PFITZNER, *Paul and The Agon Motif. Traditional Athletic Imagery in the Pauline Literature*, Leiden, 1967.

107 Usp. *Oecuménique*, 646 bilj. o; P. BENOIT, *Origines*, 203—204; R. BULTMANN, *Theologie*, 137; C. SPICQ, *Les Epîtres pastorales (Etudes Bibliques)*, 2 vol., izd. 4, Paris, 1969 = *Epîtres*, 569; G. HOLTZ, *Pastoral*, 141; A. T. HANSON, *The Pastoral Letters (The Cambridge Bible Commentary)*, Cambridge, 1966 = *Pastoral*, 70; *Biblija*, 322; L.J. RUPČIĆ, *Pismo*, 635; J. N. D. KELLY, *Glauben*, 68; P. DORNIER, *Epîtres*, 104—105; H. ROUX, *Epîtres*, 102.103; F. D. GEALY-M, P. NOYES, *The First and Second Epistles to Timothy and the Epistle to Titus*, u *The Interpreter's Bible*, 11, New York, 1955 = *First*, 453; J. D. G. DUNN, *Baptism*, 169.

je tu govor o »vjeroispovijedi« prilikom krštenja. Timotej je odrastao kršten. Prigodom tog temeljnog događaja u svome životu mogao je izraziti, »ispovijediti« svoju vjeru. U ono vrijeme »svjedočanstvo«, »vjeroispovijed« bijaše uvijek pripuštanja krsnom obredu. »Svjedoci«, napomenuti u r. 12, jesu Timotejevi prijatelji, od kojih se krstom odijelio jer oni ostadoše nekršteni, i vjernici što ga dočekaše u novoj zajednici.

Moguće je ipak da se »ispovijed« iz r. 12. odnosi na očitovanje vjere prigodom svećeničkog Timotejeva ređenja.¹⁰⁸ Čak nije isključeno da Pavao s »ispovijed« misli na trenutak u Timotejevu životu kad je u vrijeme progonstva, na poganskom sudu, odvažno posvjedočio za svoju vjeru. Takvo shvaćanje preporuča »ispovijed« iz r. 13.

Teško se za bilo koju od navedenih mogućnosti s posvemašnjom sigurnošću odlučiti. Nije stoga čudno što mnogi istraživači oklijevaju.¹⁰⁹ Mi pak, smatramo da je za Timoteja krst bio čas odluke. Tad je s »ispovijed« vjere osobno odgovorio na veliki životni poziv što mu ga je Bog uputio. Tad je započeo trku koju tako mora dovršiti da bude pobjednik.

2. 2 TIM 2, 11—12

*Pistòs ho lógos: ei gár synapet-
hánomen, kai synzêsomen; ei
hypoménomen, kai symbasileúso-
men; ei arnêsómetha, kakeínos
arnêsetai hêmás.*

Tekst u 2 Tim 2, 11—12 po svoj prilici¹¹⁰ davni je kršćanski himan krsne liturgije. Sami gár retka 11. daje naslutiti da su r. 11. i 12. zapravo navod.¹¹¹ S obzirom na sadržaj vidi se da u 2 Tim 2,11—12 imamo krsni nauk koji podsjeća na Rim 6,1—14. Za to¹¹² svjedoče izrazi »sumriješmo« i »suživjet ćemo«. U aoristu »su-umriješmo« izraženo je da nakon krštenja nastaje najuže sjedinjenje vjernika s Kristovom smrću. U tom smislu valja shvatiti prijedlog »s« iz »su-umriješmo«. Povezani u krstu s Kristovom smrću, vjernici poput Krista umiru s obzirom na »griješ«. Griješ za njih više ne postoji. Njihov život¹¹³ treba da to pokazuje.

108 Usp. O. MICHEL, *Homología*, ThW, V, 215—217; J. JEREMIAS, *Die Briefe an Timotheus und Titus (Das Neue Testament Deutsch)*, Göttingen, 1937 = *Briefe*, 25; V. C. PFITZNER, *Paul*, 178—181.

109 Usp. N. BROX, *Die Pastoralbriefe*, izd. 4, *Regensburger Neues Testament*, 7,2, Regensburg, 1969 = *Pastoral*, 214; A. BOUDOU, *Saint Paul. Les Épîtres Pastorales (Verbum Salutis)*, XV, Paris, 1950 = *Pastorales*, 180; F. FREUNDORFER, *Die Pastoralbriefe*, u *Regensburger Neues Testament*, 7, izd. 3, Regensburg, 1959 = *Pastoral*, 256; W. KNAPPE, *Die Briefe an Timotheus und Titus*, Leipzig, 1937 = *Briefe*, 71; *Bibbia*, 2164; E. KÖSEMANN, *Das Formular einer neutestamentlichen Ordinationsparänese*, u *Exegetische Versuche und Besinnungen*, I, Göttingen, 1960, 103—108; E. DINKLER, *Taufaussagen* 110—111.

110 Tako misle na pr.: G. GRUNDMANN, *Syn*, 794; C. SPICQ, *Épîtres*, 748; G. HOLTZ, *Pastoral*, 167—168; A. T. HANSON, *Pastoral*, 85; P. DORNIER, *Épîtres*, 208—210. Suprotno tvrde J. D. G. DUNN, *Baptism*, 169; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 111.

111 Usp. G. HOLTZ, *Pastoral*, 167—168.

112 Usp. J. JEREMIAS, *Briefe*, 43; P. DORNIER, *Épîtres*, 208—210; F. D. GEALY-M. P. NOYES, *First*, 484—485.

113 Za »su-umriješmo« vidi *Oecuménique*, 648 bilj. q; G. GRUNDMANN, *Syn*, 794; C. SPICQ, *Pastorales*, u DBS, VII, 47; P. DORNIER, *Épîtres*, 208—210; J. JEREMIAS, *Briefe*, 43.

Futur »suživjet ćemo« možemo shvatiti kao pravi futur.¹¹⁴ U tom slučaju sa »suživjet ćemo« Pavao misli na život što će ga krštenici živjeti skupa s proslavljenim Gospodinom. Ali »suživjet ćemo« može također biti samo logički futur.¹¹⁵ Krštenik već u ovom životu ima udjela u Kristovu uskrslom životu. Po krstu je s Kristom umro, ali po krstu s Kristom i živi. Dnevni život morao bi pokazivati da vjernik već posjeduje uskrslu život.

Nama se čini da nije nužno odabirati između pravog i logičnog futura.¹¹⁶ Pavao, doduše, u »suživjet ćemo« govori o nebeskom i konačnom suživljenju s Kristom, ali je svjestan da je to suživljenje već sada zasnovano po krstu. Krst nas je uveo u Kristovo pashalno otajstvo. Konačni suživot s Kristom procvat je i potpuno ostvarenje ovovjekog suživota s Kristom.

I u r. 12. govor je o krstu. U krsnoj je poduci¹¹⁷ vjernik bio upozoren da je krst početak, a ne kraj kršćaninova puta. S Kristom će onaj kraljevati tko ustraje i ne zaniječe. Kršteniku to treba reći. I to u času krsnog oduševljenja. Djelo umiranja na štetu grijeha i posjedovanje uskrsla života treba ustrajno provoditi u životu da bi se postigao vječni »suživjeti« i »sukraljevati« s Kristom. Krst se živi u toku cijelog života.

3. TIT 3, 5—6

*Ouk eks érgôn tôn en dikaiosýnê
hà epoiêsamen hêmeîs, allà
katà tò autoû éleos ésôsen hê-
màs dià loutroû palingenesías
kaì anakainôseôs pneûmatos ha-
giou, hoû eksékhen eph'hêmàs
plousíos dià lesou Khristoû I. .]*

Pavao u Tit 3,3¹¹⁸ svoj život prije krštenja, kao i pretkrsni život svojih čitalaca opisuje veoma crno. Možda, djelimice, tako piše zbog stila. To mu omogućuje da u nastavku može istaći veličinu Božjeg zahvata u život vjernika. Taj zahvat to više dolazi do izražaja, što je tragičnije opisan položaj prije krštenja.¹¹⁹ U r. 4¹²⁰ Apostol pred čitateljem ističe da je »Bog« za nj »Spasitelj«. Bog je spasio čovjeka. Nema sumnje da Pavao u r. 4. misli na Očev — »Bog« je za Pavla kao i za Novi Zavjet Otac — zahvat u ljudsku povijest po djelu Isusa Krista. U Kristu je objavljena spasiteljska Božja namjera sa čovjekom. U životu i djelu Isusa iz Nazareta Bog je »spasio« čovjeka. Na tu osnovnu poruku Pavao dodaje svoju bazičnu temu: Bog nas nije spasio na osnovi djela.

114 Tako F. ZORELL, *Lexicon*, 1249; G. GRUNDMANN, *Sýn*, 794; A. T. HANSON, *Pastoral*, 85.

115 Za takvo shvaćanje vidi E. SCHWEITZER, *Die »Mystik« des Sterbens und Auferstehens mit Christus bei Paulus*, u *Evangelische Theologie*, 26 (1966), 239—257 = *Mystik*, 243; C. SPICQ, *Pastorales*, 47; P. DORNIER, *Épîtres*, 208—210.

116 Usp. J. JEREMIAS, *Briefe*, 43.

117 Usp. G. HOLTZ, *Pastoral*, 167—168; F. D. GEALY-M. P. NOYES, *First*, 484—485.

118 Tit 3,3: »Jer, i mi nekoć bijasmo nerazumni, nepokorni, lutilice, robovi raznih požuda i naslada, živjeli smo u zlu i zavisti, odvratni bili, mrzili jedni druge«.

119 To ističu na pr. H. ROUX, *Épîtres*, 190; P. DORNIER, *Épîtres*, 150.

120 Tit 3,4: »Ali kad se pojavila dobrostivost i čovjekoljublje Spasitelja našega, Boga [...]«

Bez obzira na to da li Pavao u r.5. ustaje protiv onih koji uče da se čovjek opravdava po svojim dobrim djelima, Apostol u toj rečenici iznosi svoju omiljelu nauku: Bog je, neovisno o ljudskim djelima, iz čiste milosti, ljude spasio po Isusu Kristu. Čovjek nije Božji suradnik u djelu otkupljenja. Otkupljenje i opravdanje dar su Božjeg milosrđa.¹²¹ Sredstvo kojim Bog na pojedinca primjenjuje spasenje izraženo je riječima »po pranju preporođenja i obnavljanja Duha Svetoga«. Da je »pranje« doista put kojim Bog vjernika uvodi u djelo što ga je sam izveo u Isusu iz Nazareta bjelodano pokazuje prijedlog *diá* (»po«). Uzročnost u *diá* nije moguće nijekati. »Pranje« je sredstvo spasenja.¹²²

»Pranje [. .]«

Apostol u 3,5 krst naziva »pranje«. Čitajući tekst imamo dojam da i pisac i čitalac spontano u »pranju« vide krsno otajstvo.¹²³ Štoviše, postoji mogućnost da je r.5. preuzet iz krsne liturgije ili da barem ima u pozadini drevni liturgijski himan.¹²⁴

Riječ *loutrón po sebi*¹²⁵ znači: pranje (uranjanjem, polijevanjem, škropljenjem), voda kojom se pere i posuda za pranje. U r.5. vjerojatno je riječ o samom činu pranja. Krst je nazvan »pranje« jer Apostol ima pred očima prije svega nutarnji učinak krsta. Krst pere grijeha koji blate dušu. Oproštenje grijeha preduvjet je »preporođenja« i »obnovljenja«.

Krst kao »pranje« pobliže je rastumačen sa tri genitiva: »Pranje preporođenja, obnovljenja Duha Svetoga«. Genitiv »Duha Svetoga« uzročni

- 121 Tu stranu Pavlove nauke u vezi s Tit 3,5 naglasuju: L. VILLETTE, *Foi*, 54; J. FREUNDORFER, *Pastoral*, 304—305; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 214; E. SCHLINK, *Lehre*, 53; J. BETZ, *Taufe*, 618; J. DEY, *Palingenesia. Ein Beitrag zur Klärung der religionsgeschichtlichen Bedeutung von Tit 3,5*, Münster, 1937 = *Palingenesia*, 138; P. BRUNNER, *Kraft*, 35; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 12; M. BARTH, *Taufe*, 458—460; J. BEHM, *Anakátosis*, ThW, III, 455; H. ROUX, *Épîtres*, 191; P. DORNIER, *Épîtres*, 152—154; F. D. GEALY-M. P. NOYES, *First*, 544—545; W. BIEDER, *Verheissung*, 171; N. BROX, *Pastoral*, 306—307; M. MEINERTZ, *Pastoral*, 72; A. MEDEBIELLE, *Épîtres*, 1079.
- 122 Instrumentalnost prijedloga *diá* naglasuju J. DEY, *Palingenesia*, 138; P. BRUNNER, *Kraft*, 35; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 10—12; M. BARTH, *Taufe*, 460; R. BULTMANN, *Theologie*, 141; W. KNAPPE, *Briefe*, 95—96; P. DORNIER, *Épîtres*, 152—154; A. MEDEBIELLE, *Épîtres*, 1079; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 109; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 214.
- 123 Autori što ih navodimo u vezi s Tit 3,5 drže da je u tom retku riječ o krstu. Njima treba pribrojiti: H. W. BARTSCH, *Taufe*, 98; P. BENOIT, *Baptême*, 219 bilj. 1; *Oecuménique*, 655 bilj. q; O. CULMANN, *Tauflehre*, 42; F. AMIOT, *Enseignement*, 309. Tog su mišljenja također hrvatski biblijski prevodioci. Usp. I. ŠARIĆ, F. ZAGODA, B. DUDA-J. FUČAK, *Biblija*. — Neki su autori protivna mišljenja. Tako na pr. M. BARTH, *Taufe*, 455—457; M. RISSI, *Taufe*, 79 bilj. 88; E. KLAAR, *Taufe*, 27 i *Taufverständnis*, 282; J. D. G. DUNN, *Baptism*, 166—168.
- 124 Za liturgijsko podrijetlo Tit 3,5 vidi G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 209; E. SCHLINK, *Lehre*, 34; E. SCHWEITZER, *Mystik*, 243—245; A. T. HANSON, *Pastoral*, 119—120; P. DORNIER, *Épîtres*, 152—154.
- 125 O *loutrón* vidi S. ZEDDA, *Lettere*, 799; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 209—216 i *Taufe*, 1212; A. OEOKE, *Baptizó*, 538; M. BARTH, *Taufe*, 461; F. PRAT, *Théologie*, II, 312; V. JACONO, *La palingenesia in S. Paolo e nell' ambiente pagano*, u *Biblica*, 15 (1934), 369—398, 372—373; A. T. HANSON, *Pastoral*, 120; M. MEINERTZ, *Pastoral*, 73; M. DIBELIUS, *Die Pastoralbriefe (Handbuch zum Neuen Testament)*, 13 izd. 3, Tübingen, 1955 = *Pastoral*, 111; F. D. GEALY-M. P. NOYES, *First*, 544—545; J. D. G. DUNN, *Baptism*, 166—168; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 109; J. YSABAERT, *Greek*, 63. — Usp. tumačenje za Ef 5, 26.

je genitiv ili genitiv autora.¹²⁶ Taj se genitiv odnosi i na »preporođenje« i na »obnovljenje«. U krstu »pere«, tj. oprašta grijeha, preporađa i obnavlja Duh Sveti. Duh je uzrok krsnih učinaka.¹²⁷ Duh što oprašta grijeha, također izvodi »preporođenje« i »obnovu«. »Preporođenje« i »obnovljenje« ovise o »pranju«. »Pranje« ima za učinak »preporođenje« i »obnovljenje«. »Preporođenje« i »obnovljenje« nisu raznoliki učinci koji bi imali posve druge uzroke. »Preporođenje« i »obnovljenje« poblizje određuju »pranje«.¹²⁸

»Preporođenje [. . .]«

Po Tit 3,5 Duh Sveti posredstvom »pranja« u vjerniku ostvaruje »preporođenje«. »Pranje« iz 3,5 preporodilačko je »pranje«. Riječ *palingenesia* (»preporođenje«) sastoji se¹²⁹ od *pálin* (»ponovno«) i *génesis* (»postanak«). Prema tome, *palingenesia* znači: ponovno nastajanje, povratak u bitak, vraćanje iz smrti u život, ponovno rađanje, obnova za novi bitak, preporođenje.¹³⁰

Riječ *palingenesia* u Novom Zavjetu uz Tit 3,5 nalazimo još jedino u Mt 19,28.¹³¹ Hebrejski i aramejski nemaju riječi koja bi bila sinonim za *palingenesia*. To nas prisiljava da pogledamo širu kulturno-religioznu pozadinu koja bi trebala osvijetliti novozavjetno značenje termina *palingenesia*.

Palingenesia dolazi često u helenističkoj literaturi. U stoičkoj filozofiji¹³² *polingenesia* kao tehnički izraz označuje ponovno nastajanje svijeta nakon izgaranja u prapočetnoj vatri. Stoici, naime, zamišljaju da se počela svijeta sastoje od vatre. Nakon određena broja godina počela se opet vraćaju u vatru da bi nakon sagorjenja iznova nastao još jedan svijet, identičan netom izgorjelom. To ponovno nastajanje svijeta stoici

126 Usp. P. BRUNER, *Kraft*, 76 bilj. 60; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 9; C. SPICQ, *Épîtres*, 653—654; G. HOLTZ, *Pastoral*, 233—234; M. ZERWICK, *Analysis*, 489; A. MEDEBIELE, *Épîtres*, 1114; G. DELLING, *Heilsbedeutung*, 268 bilj. 42; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 109 bilj. 158; P. DACQUINO, *Spirito*, 120.

127 O ulozji Duha Svetoga u krstu po Tit 3,5 vidi u G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 210—211; 214—215; H-SCHLIER, *Epheser*, 12; E. SCHLINK, *Lehre*, 53—54; J. BETZ, *Taufe*, 618; J. DEY, *Palingenesia*, 138, P. BRUNNER, *Kraft*, 35; E. E. SCHWEITZER, *Mystik*, 243—245; R. SCHNACKENBURG, *Heils*, 9—10; M. BARTH, *Taufe*, 467—468; J. BEHM, *Anakainósis*, 455; R. BULTMANN, *Theologie*, 141; V. JACONO, *Palingenesia*, 372—373; C. SPICQ, *Épîtres*, 255—261.653—654.

128 »Preporođenje« i »obnova« učinci su jednog t.j. krsnog čina. Potanje o tom u G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 210—211; P. BRUNNER, *Kraft*, 76 bilj. 59; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 8—9; L. GOPPELT, *Wiedergeburt*, RGG, izd. 3, 1697; F. PRAT, *Théologie*, II, 311—312 bilj 3; A. MEDEBIELE, *Épîtres*, 1114; P. DORNIER, *Épîtres*, 152—154; J. D. G. DUNN, *Baptism*, 166—168; G. DELLING, *Heilsbedeutung*, 268 bilj 42; J. YSEBAERT, *Greek*, 63.135.

129 Općenito o *palingenesia* vidi W. BAUER, *Wörterbuch*, 1201—1202; F. ZORELL, *Lexicon*, 975—976; J. FREUNORFER, *Pastoral*, 305—306; J. DEY, *Palingenesia*, E. SJÖBERG, *Wiedergeburt und Neuschöpfung im palästinischen Judentum*, u *Studia theologica*, 4(1951—1952), 44—85 = *Wiedergeburt*, 44—85; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 10; M. BARTH, *Taufe*, 463—464; W. BIEDER, *Verheissung*, 172—173.

130 Usp. J. DEY, *Palingenesia*, 4; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 10; M. BARTH, *Taufe*, 463; F. BÜCHSEL, *Palingenesia*, ThW, I, 685.

131 Mt 19, 28: [Reče Isus [. . .] vi koji podoste za mnom, o preporodu [. . .] sjedit ćete na dvanaest prijestolja [. . .] «.

132 Vidi J. DEY, *Palingenesia*, 6—27; E. SCHWEITZER, *Mystik*, 243—245; F. BÜCHSEL, *Palingenesia*, 686—686; C. SPICQ, *Théologie*, 92 bilj. 5 i *Épîtres*, 653; G. HOLTZ, *Pastoral*, 233—234; A. MEDEBIELE, *Épîtres*, 1084; F. D. GEALY-M. P. NOYES, *First*, 544—545; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 109.

nazivaju *palingenesia*. Osim toga, s *palingenesia* stoici, također, označavaju svakogodišnje proljetno buđenje prirode iz zimskog sna.

Pitagorejci¹³³ *palingenesia* nazivaju trenutak u životu ljudske duše koja još jednom počinje živjeti kad se nakon smrti iz jednog tijela preseli u drugo. U misterijskim religijama *palingenesia* izražava stanje upućenog. On po spoznaji s obredom umire za ovozemni život i rađa se za nebeski opstanak.¹³⁴ Ciceron¹³⁵ se služi grčkom riječi *palingenesia* kad piše o svom povratku iz progonstva i ponovnom zaposjedanju svojih dobara te o povraćenom dostojanstvu.

Palingenesia u običnu govoru izražava raznolike datosti: život nakon smrti; novu eru blagostanja; novi život i novi početak nakon degradiranog života.¹³⁶ Vidimo da je riječ *palingenesia* dobro poznata u vrijeme kad je upotrijebljena u *Mt* 19,28 i *Tit* 3,5.

Što se tiče židovskog svijeta već smo istakli da židovski jezik nema odgovarajuće riječi za *palingenesia*. *Palingenesia* se tek pojavljuje s Josipom Flavijem.¹³⁷ On naziva povratak Židova iz ropstva i uspostavu narodnog života na rodnom *palingenesia*. Riječ pozna i Filon.¹³⁸ U Setovu rođenju vidi Abelovu *palingenesia*. Filon, također, naziva *palingenesia* ponovni početak čovječanstva nakon Potopa.

Židovi su se približili terminu *palingenesia* kad su opisivali prozelitsko krštenje.¹³⁹ Prozelit, nakon krštenja, uspoređen je s novorođenim djetetom. Dijete, netom rođeno, polazi ni od čega. Iza njega nema života. Na potpunu je početku. Takvim je smatran i prozelit nakon krštenja. Život prije krsta za nj više ne postoji. Prozelit je kao novorođeno dijete. Preporodio se. Tu je, vidimo, hebrejska misao posve blizu helenističkoj ideji. Štoviše, ponekad je, iako rijetko, riječ *palingenesia* upotrijebljena u vezi s prozelitskim krštenjem.

Stari Zavjet¹⁴⁰ dodiruje misao *palingenesia* kad govori o novom stvaranju u posljednjim vremenima. Starozavjetni pisci ne govore jasno da li je novo stvaranje zapravo uspostava svijeta u onom obliku kad je dobar i bez grijeha, izišao iz stvaralačke Božje ruke ili je konačno stvaranje posve novi čin stvaranja. U svakom slučaju, pisci Staroga Zavjeta najavljuju obnovu svijeta. Ta će obnova biti ili potpuno novo stvaranje ili uspostava praiskonskog svijeta koji je bio dobar.

U sklopu obnove cijeloga svijeta, Proroci¹⁴¹ navješćuju da će i čovjek biti obnovljen. Imat će novo srce i novi duh. Valja primijetiti da Stari

133 Usp. J. DEY, *Palingenesia*, 13—24; C. SPICQ, *Théologie*, 92 bilj. 5 i *Épîtres*, 653; A. MEDEBIELE, *Épîtres*, 1084; F. D. GEALY-M. P. NOYES, *First*, 544—545; E. DINKLER, *Taufe*, 109.

134 Usp. A. MEDEBIELE, *Épîtres*, 1083—1084; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 212; M. BARTH, *Taufe*, 464; P. DORNIER, *Épîtres*, 152—154; F. D. GEALY-M. P. NOYES, *First*, 544—545.

135 Usp. F. ZORELL, *Lexicon*, 976; A. MEDEBIELE, *Épîtres*, 1084.

136 Usp. C. SPICQ, *Épîtres*, 653 i N. BROX, *Pastoral*, 306—307.

137 Usp. F. ZORELL, *Lexicon*, 976; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 212; W. BIEDER, *Verheissung*, 172—173; C. SPICQ, *Théologie*, 92 bilj. 5; A. MEDEBIELE, *Épîtres*, 1084.

138 Usp. F. ZORELL, *Lexicon*, 976; C. SPICQ, *Théologie*, 95 bilj. 5; A. MEDEBIELE, *Épîtres*, 1084.

139 O prozelitskom krštenju vidi E. SJÖBERG, *Wiedergeburt*, 44.45.50.54.82—83; G. HOLTZ, *Pastoral*, 233—234.

140 Za starozavjetno poimanje vidi E. SJÖBERG, *Wiedergeburt*, 70.74.75.82.84.85; F. BÜCHSEL, *Palingenesia*, 687; P. DORNIER, *Épîtres*, 152—154; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 109; F. D. GEALY-M. P. NOYES, *First*, 544—545.

141 Usp. *Ps* 51, 12; *Ez* 36, 26.

Zavjet ni obnovu svijeta ni obnovu čovjeka ne naziva *palingenesia*. Misao da bi Bog nešto rodio Bibliji je strana. Po Bibliji Bog samo stvara svijet, a ne rađa. Time se čuva Božja transcendentnost i neovisnost u odnosu prema svijetu.

Imajući na umu helensko i židovsko shvaćanje riječi *palingenesia* valja ocijeniti što *palingenesia* znači u Novom Zavjetu. Za Mt 19,28 problem je jednostavniji nego za Tit 3,5. U Mt 19,28 *palingenesia* vjerojatno znači obnovu svijeta i čovjeka u smislu tradicionalne židovske eshatologije.¹⁴²

U Tit 3,5 *palingenesia* je upotrebljena s više razloga.¹⁴³ Veoma svečani izraz, *palingenesia* dobro se uklapa u Pavlovo poimanje kršćanske vjere. Za Apostola kršćanstvo je novost. Pavao je naviještao da je u Kristu »stari čovjek« tj. stari i grešni način opstanka dokinut i da je po Kristu stvoren »novi čovjek«. Isto tako Pavao je propovijedao da je krštenje suumiranje, suuskrsnuće, suživljenje i suproslavljenje krštenika s uskrslim Kristom. Prirodno je da Apostol posegne za dobro poznatom *palingenesia* da izrazi duhovno i moralno preporođenje koje je u krstu ostvareno na starom i smrtnom čovjeku.

Palingenesia iz Tit 3,5 zacijelo ima dodira s *palingenesia* iz Mt 19,28. U krsnoj *palingenesia* vjernik anticipira na konačnoj *palingenesia*. Posljednje *palingenesia* iz Mt 19,28 po krstu prodire u ovozemnu krsnu *palingenesia*. Tako je krst po svojoj *palingenesia* stjecište kozmologije i soteriologije. Krst je spojnica konačnog s vremenitim. U krsnoj *palingenesia* konac je već prisutan. Po *palingenesia* krst otklanja grijeh, odalečuje ropstvo i u raspadljivosti se zameće stanica neraspadljivosti. Krsna *palingenesia* u biti je već nadvladana smrt. Apostol je bio u stanju da to ustvrdi jer je osvjedočen da je Kristovim uskrsnućem, s kojim nas Krist najintimnije veže, započela posljednja *palingenesia*. Tko bi ipak htio posve točno znati da li je Apostol pri izboru riječi bio ponukan helenističkim ili židovskim mislima, naći će se u velikoj neprilici jer nedostaju elementi da se to pitanje konačno raščlani. U svakom slučaju uz *palingenesia* što izražava nadu Apostolovih poganskih suvremenika i pokraj židovske eshatološke nade, Pavao je naviještao kršćansku *palingenesia* koja počinje u krstu i postići će svu puninu u konačnoj *palingenesia*.

»Obnavljanje [. .]«

Uz *palingenesia* Pavao u Tit 3,5 krst tumači s *anakainōsis*. Riječ prije Pavla nije poznata. Kasnije je upotrebljavaju samo crkveni pisci.¹⁴⁴ Ni Septuaginta nema imenice *anakainōsis*. U njoj nalazimo glagol *anakaini-*

¹⁴² Usp. S. ZEDDA, *Lettere*, 799; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 210—212; A. MEDEBIELLE, *Épîtres*, 1084; L. GOPPELT, *Wiedergeburt*, 1697; J. DEY, *Palingenesia*, 30; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 9; G. HOLTZ, *Pastoral*, 233—234.

¹⁴³ Za *palingenesia* u Tit 3,5 vidi J. FREUNORFER, *Pastoral*, 304—305; E. SCWEITZER, *Mystik*, 243—246; M. BARTH, *Taufe*, 467; W. BIEDER, *Verheissung*, 173; F. BÜCHSEL, *Palingenesia*, 688; C. SPICQ, *Épîtres*, 653; A. MEDEBIELLE, *Épîtres*, 1084—1085; F. D. GEALY-M. P. NOYES, *First*, 544—545; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 109; J. YSEBAERT, *Greek*, 134.

¹⁴⁴ Za *anakainōsis* vidi S. ZEDDA, *Lettere*, 799; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 9; M. BARTH, *Taufe*, 466; J. BEHM, *Anakainōsis*, 455; C. SPICQ, *Épîtres*, 653—654; A. MEDEBIELLE, *Épîtres*, 1079; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 109 bilj. 159.

zein koji znači uništeno i dokinuto uspostaviti. *Anakainizem* dolazi naročito na onim mjestima u kojima je riječ o eshatološkoj uspostavi, u toku vremena izbljedjelih i oslabljenih zbilja. Riječ *kainôd* i *kainosis*, sadržane u *anakainôsis*, označuju Božje djelo kojim je stvoreno nešto novo. U skladu s navedenim riječima Pavao je upotrijebio *anakainôsis* da bi izrazio svoju osnovnu misao: nakon uništenja »starog čovjeka«, u krstu je stvoren »novi«, tj. konačni čovjek koji će ostati za svagda.¹⁴⁵ Krst je *anakainôsis*, »obnavljanje«, uspostava eshatološkog čovjeka. S *palingenesia* Pavao se približio helenističkom načinu mišljenja i izražavanja kojem nije stran govor o Bogu kao roditelju svemira. U *anakainôsis* Apostol je opet na liniji hebrejske misli koja radije govori o Bogu kao stvoritelju i obnovitelju svijeta i čovjeka.

Palingenesia i *anakainôsis*, čini se, vele gotovo isto. Riječi su raznolike jer dolaze s različitih strana. Pavao ih stavlja skupa jer on propovijeda svima — Grcima i Židovima. Uz to *anakainôsis* Pavlu dobro dolazi da napomene čitaocu da dnevno žive u krstu stečenu *palingenesia*. Neka je očituje u životu i djelovanju. Treba da je »obnavljanje« stalno pred očima. Valja da kršteni žive u obnovljenosti poklonjena preporođenja.¹⁴⁶

Na kraju r.5. Apostol veli da je Bog izlio Duha što preporađa i obnavlja »po Isusu Kristu«. Tako je napomenuto da su sve tri božanske osobe na djelu u činu vjernikova spasenja. Ocu pripada početni zahvat. On je »spasio« jer je posredstvom Isusova djela dao Duha koji je u krstu vjernika obnovio i preporodio.¹⁴⁷

ZAGLAVAK

Dođosmo na kraj s analizom Pavlovih krsnih ulomaka. Sada bi možda trebalo sustavnije, na nekoliko stranica, sažeti Pavlov nauk. Ipak, to nećemo učiniti. Bojimo se da na taj način štogod izostavimo te tako osiromašimo Apostolovu misao. Nadamo se da će čitalac smoći vremena i volje da se upusti u posao raščlanjivanja. Mi ćemo, suhoparno i u najgrubljim crtama, naznačiti neke teme što ih sretosmo u toku analiziranja.

Pavao je, nadasve, u svojim krsnim tekstovima, krst usredotočio na Isusa Krista. Po Apostolu krst je osmišljen otajstvima Isusova života. Povijesno-spasiteljska vrijednost Isusove smrti, njegova uskrsnuća i proslavljenja po krstu postaje svojina krštenika. Krštenik u krstu s Kristom su-umire, su-uskrsava i biva su-proslavljen. Pavao tvrdi: što se po Božjem određenju zbilo s Isusom Kristom, to se u krstu zbiva s kršćaninom. Krst, vežući vjernika uz Krista, također ga dovodi u vezu s božanskim Trojstvom. Otac po svome Sinu i po svome Duhu s krštenjem ulazi u život krštenika.

Apostol, slijedeći Pracrkvu, drži da Bog po krstu oprašta grešniku grijeh. Krštenik je oslobođen grešne prošlosti. S otklanjanjem grijeha, ne-

145 O »starom« i »novom« čovjeku u Pavla vidi 2 Kor, 5, 17; Kol 3,10; Ef 4,24; 2,15; 2,10; Rim 6,6; Gal 6,15.

146 To naglašuju J. FREUNDORFER, *Pastoral*, 304—305 i C. SPICQ, *Épîtres*, 653—654.

147 O trinitarnosti teksta vidi J. FREUNDORFER, *Pastoral*, 304—305; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 216 bilj. 1; A. MEDEBIELLE, *Épîtres*, 1079; P. DORNIER, *Épîtres*, 152—154; F. D. GEALY-M. P. NOYES, *First*, 545.

staje vladavine »zakona« »smrti« i »puti«. Stare su spone dokinute. Čovjek je opravdan. Na krsnom sudu, krštenik je proglašen nevinim. Po krstu vjernik postaje član Božjeg naroda. U tom su narodu društvene razlike i suprotnosti nadvladane. Krst ih je izbrisao. Vjernici su međusobno braća.

Kršćanin treba da živi u skladu sa svojim krštenjem. U krstu je iznova rođen. Prijašnji se grešni život ne uzima u obzir. Novost u kojoj kršteni živi, posljednja je zbilja. Krsno je otajstvo vjernika uvelo u Isusov uskrišeni i proslavljeni život. Taj život, stečen na krstu, mora da sjaji na kršćaninovu licu.

RÉSUMÉ

Dans ce travail l'auteur continue à étudier les textes baptismaux de Saint Paul. En examinant Col 2,11-13 on clarifie tout d'abord l'expression circoncision du Christ. L'auteur pense que la circoncision du Christ se rapporte à la fois à la mort du Christ et au baptême. Le mot apekdýsei met l'accent sur le total et entier abolissement du règne de tou sômatos tês sarkós. Sárks, c'est-à-dire ce qui est dans l'homme opposé à Dieu, après le baptême n'existe plus. Ensevelis avec est une autre manière d'exprimer ce qui est dit avec apekdýsei. Dans revivre avec il faut voir la présence dans l'baptisé de la vie eschatologique. Il s'agit de la participation à la vie du Christ ressuscité. — Dans l'Épître aux Éphésiens l'auteur expose les passages suivants: 1,3; 2,5-6; 4,5; 4,30 et 5,25-26. C'est ce dernier texte qui est le plus amplement expliqué. On en a analysé tout spécialement l'expression en hrêmati et le verbe sanctifier. — Avant de s'attarder plus longuement sur l'exploration de la provenance et de la signification de palingenesia en Tit 3,5 l'auteur passe très brièvement sur les textes 1 Tim 6,12 et 2 Tim 2,11 - 12.